

Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 727 SE (nõusolekupõhine seksuaalvägivalla käsitus) täiendamise ettepaneku seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Lühikokkuvõte

Riigikogus 2. detsembril 2025. aastal esimese lugemise läbinud karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 727 SE kohta laekunud tagasiside ja avalikkuses esitatud seisukohtade järgi on ootus, et vaba ja väljendatud nõusoleku mõiste olemus avataks selgemalt. Eelnõu täiendamise ettepanekuga määratletakse vaba ja väljendatud nõusoleku mõiste ning sugulise iseloomuga teo mõiste. Selleks täiendatakse seadustikku §-ga 141² järgmises sõnastuses:

„§ 141². Vaba ja väljendatud nõusolek ning sugulise iseloomuga tegu

(1) Nõusolek on käesoleva seadustiku §-de 141 ja 141¹ tähenduses vaba ja väljendatud, kui nõusoleku andja tahteväljendus teise inimesega sugulise iseloomuga teos osalemiseks vastab kõikidele järgmistele tingimustele:

- 1) nõusolek on antud teadlikult ja vabatahtlikult ilma sunnita või muul viisil nõusoleku andja tahtekujundust oluliselt piirava mõjutamiseta;
- 2) nõusolekut on teisele inimesele väljendatud sõnaliselt või muul selgelt arusaadaval viisil;
- 3) nõusolek on antud enne suguühet või muud sugulise iseloomuga tegu;
- 4) nõusolek on olemas kogu suguühete või muu sugulise iseloomuga teo ajal.

(2) Sugulise iseloomuga tegu on käesoleva seadustiku § 141 tähenduses suguühete ning § 141¹ tähenduses muu kehaline tegevus, millel on objektiivselt seksuaalne tähendus ja mille korral kahjustatakse oluliselt teise inimese seksuaalse enesemääramise õigust.“.

Kuigi eelnõu 727 SE seletuskirjas on vaba ja väljendatud nõusoleku olemust kirjeldatud, on vastusena kriitikale vaja lisada selgitus ka seaduse teksti. Seejuures on oluline määratleda nõusoleku olemus just positiivse sõnastuse kaudu, öeldes, mida nõusolek endast kujutab, mitte negatiivse sõnastuse kaudu, mis selgitaks üksnes seda, millistel juhtudel nõusolek puudub. Selliselt oleks seaduses sätestatud nõusoleku kõige olulisemad põhijooned. Seaduse täiendamine kõnesoleva ettepanekuga annab kohtutele seksuaalvägivalla kuritegude üle otsustamisel piisavad pidepunktid, tagab õigusselguse ja võimaldab põhiseadusega vastuollu minemata seadust rakendada.

Lisatakse ka sugulise iseloomuga teo määratlus, et oleks selgelt mõistetav, et karistatav on vaid selline seksuaalse tähendusega tegu, mis kahjustab inimese seksuaalse enesemääramise õigust oluliselt, arvestades teo laadi, intensiivsust ja kestust.

1.2. Täiendusettepaneku ettevalmistaja

Täiendusettepaneku on koostanud Tartu Ülikooli õigusteaduskonna karistusõiguse osakonna juhataja ja Tartu Ringkonnakohtu esimees Mario Truu ning selle valmimisele on kaasa aidanud Põhja Ringkonnaprokuratuuri vanemprokurör Arika Lepp, Lõuna Ringkonnaprokuratuuri ringkonnaprokurör Jane Pajus, Politsei- ja Piirivalveameti Põhja prefektuuri operatiivbüroo valmisoleku grupi ekspert Reimo Raivet, Politsei- ja Piirivalveameti arendusosakonna ennetuse ja süüteomenetluse büroo süüteomenetluse toetuse grupi ekspert Karl Pöder, Justiits- ja Digiministeeriumi karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja Andreas Kangur, sama talituse nõunikud Mari Haav ja Tuuli Lepp ning arenduse ja kriminaalstatistika talituse nõunik Andra Reinomägi.

2. Seaduse eesmärk

2.1. Seaduse eelnõu täiendamise eesmärgid

Õigusteadlased on öelnud, et seadusandja ülesanne on ühiskonna reeglistikust välja sõeluda sellised normid, mis vajavad karistusõiguslikku kaitset. Karistusõiguse roll on kaitsta juba olemasolevaid ühiskondlikke kokkuleppeid ja reageerida kõige raskematele rikkumistele.

Kaasajal üldtunnustatud põhimõtte kohaselt on seksuaalautonoomia väärtus, mida vägistamiskuritegude puhul kaitsta. Seksuaalõigusi kaitsva karistusõiguse keskseks väärtuseks on inimõiguste aluspõhimõtted. Euroopa Inimõiguste Kohtu hinnangul¹ on riikidel positiivne kohustus kasutada kriminaalõigust, et pakkuda tõhusat õiguskaitset vägistamise vastu, sh vastutusele võtmist mis tahes mittekonsensuslike tegude eest, ka olukordades, kus ohvri füüsiline vastupanu puudub. Nõusolekupõhine käsitlus kaitseb seksuaalautonoomiat paremini, kuna kriminaalvastutus kaasneb ka käitumisega, mis ei olnud seotud jõu või sunniga, kuid mille puhul puudus konsensus (Keiler 2023²).

Riigikogu menetluses oleva karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu 727 SE (nõusolekupõhine seksuaalvägivalla käsitlus) täiendamise ettepanek lähtub nõusolekupõhisuse jah-mudelist³, toetab eelnõu õigusselgust ja annab kohtutele otsuse langetamiseks lisapidepunktid, et põhiseadusega kooskõlas olles karistusõigust seksuaalkuritegude puhul rakendada.

Istanbuli konventsiooni ehk naistevastase ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni⁴ artikkel 36 käsitleb seksuaalvägivalla, sealhulgas vägistamist, ja kohustab konventsiooniosalisi võtma vajalikke seadusandlikke või muid meetmeid tagamaks, et mis tahes sugulise iseloomuga teod, milleks puudub nõusolek, oleks kriminaliseeritud. Artikli 36 lõige 2 sätestab, et nõusolek tuleb anda vabatahtlikult inimese vaba tahte tulemusena, mida hinnatakse kaasnevate asjaolude kontekstis.

Kehtiva karistusseadustiku §-de 141 ja 141¹ sõnastused eeldavad lisaks tahtevastasusele ka vägivalla kasutamist või abitusseisundi ärakasutamist, mistõttu jäävad mitmed ilmse tahtevastasusega seksuaalrünnakud menetlemata või lõpevad õigeksmõistmisega. Praktikast ei tunne paljud kannatanud end kehtivas koosseisus ära, sest nad ei ole olnud teadvuseta, füüsiliselt jõuetud ega otseselt kinni hoitud, kuid ei ole siiski andnud nõusolekut seksuaalvahekorraks. Menetlejad sisustavad abitusseisundit erinevalt: osa leiab, et see hõlmab ka psühholoogilist tardumust, üllatusmomenti või olukordi, kus kannatanu hindab vastupanu lootusetuks, samas kui teised tõlgendavad seda kitsalt üksnes täieliku vastupanuvõimetusest. Seetõttu ei kaitse kehtiva KarS §-de 141 ja 141¹ sõnastused piisavalt põhiõigust kehalisele puutumatussele.

Selline kitsas ja ebaühtlane tõlgendamispraktika tähendab, et menetlus takerdub sageli küsimusse, kas kannatanu oli „piisavalt abitu“, mitte sellesse, kas seksuaalvahekord oli vabatahtlik. Näited praktikast – sh juhtumid, kus ründaja sisestab ootamatult sõrme või peenise kannatanu kehasse, kasutab üllatusmomenti või keharaskust või kus kannatanu loobub vastupanust hirmu tõttu – näitavad, et kuigi tegu on sisuliselt tahtevastase seksuaalaktiga, ei kvalifitseeru see alati abitusseisundi ärakasutamiseks. Seetõttu jäävad mitmed ründed karistusest üksnes seetõttu, et lisatingimus (vägivall või abitusseisund) ei ole menetleja või ka kannatanu enda hinnangul täidetud, kuigi nõusolekut ei olnud. Nõusolekupõhine regulatsioon lahendab selle probleemi, tuues koosseisu keskmesse küsimuse, kas seksuaalvahekord toimus

¹ M. C. vs. Bulgaria, kohtuasi nr 39272/98, p 166. Ka I. C. vs. Romania, kohtuasi nr 36934/08.

² Keiler, J. (2023). From coercion to consent: Dutch rape law reform and the complexities of consent. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*. 30 (6), lk 760-782. <https://doi.org/10.1177/1023263X241232>, vaadatud 27.11.2024.

³ Vt ka karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus (nn nõusolekuseaduse VTK):

[Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu väljatöötamiskavatsus \(nn nõusolekuseaduse VTK\) – EIS](#)

⁴ Istanbuli konventsioon, tõlge eesti keelde. <https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>, vaadatud 17.06.2025.

vabatahtlikult, ning vähendades olukordi, kus ilmne vägistamine jääb menetlemata üksnes seetõttu, et abitusseisundit sisustatakse erinevalt või liiga kitsalt.

Riigikogu õiguskomisjonile saadetud täiendavas arvamuses⁵ on rõhutatud, et oluline on selgitada, millised olukorrad ei ületa või ületavad kriminaalkorras karistamise lävendit. Näidetena on seejuures toodud järgmised olukorrad:

- 1) B esitleb end mõjuka ja rikka inimesena. A nõustub B-ga seksima ainult sellepärast, et B on A arvates mõjukas ja rikas inimene. Tegelikult ei ole B see, kellena ta end esitleb. See on näide mittekriminaalsest pettusest – valetamine on taunitav moraalselt. KarS § 141 ega § 141¹ koosseis ei ole täidetud.
- 2) Kaks noort inimest kohtuvad ja alustavat suhet, kus puudub ühine majapidamine, lapsed ning majanduslik sõltuvus. Üks suhtepool astub aeg-ajalt vahekorda ainult selleks, et suhet hoida. Teine pool teab seda, kuid ise aktiivselt ei survesta ega manipuleeri. Kuigi see on moraalselt taunitav, ei peaks sellist tegu kriminaliseerima. KarS § 141 ega § 141¹ koosseis ei ole täidetud.
- 3) A-l, kellel on sügav nägemispuue, on soov seksida B-ga, kuid B ja C lepivad kokku, et kriitilisel hetkel toimub vahetus ja hoopis C astub A-ga vahekorda. See oleks kriminaalne pettus, kuna siin kasutatakse muu hulgas ära A puuet, et temaga ilma tema nõusolekuta vahekorda astuda. Seda võib mõista ka abitusseisundi ärakasutamisenä. Analoogne situatsioon saab aset leida ööklubi pimeruumis (privaatne ala, mille eesmärk on võimaldada inimestel osaleda seksuaalses tegevuses), kui pildikes pimeduses tehakse pahatahtlik vahetus. Kui abitusseisundi tingimuse täidetus on selles olukorras ebakindel, siis täiesti kohane on näha seda olukorda kui pettust, kus nõusolek seksiks vahetatud inimesega selgelt puudus. KarS § 141 koosseis on täidetud.
- 4) A nõustub B-ga seksima juhul, kui B kasutab kondoomi. B eemaldab salaja seksi käigus kondoomi. Siin on pettus seotud otseselt seksuaalse tegevusega, millel võivad olla A tervist raskelt kahjustavad või elu muutvad tagajärjed. Kondoomi eemaldamiseks puudus nõusolek ja pettus on kriminaalne. KarS § 141 koosseis on täidetud.
- 5) A teab, et B on pannud toime kuriteo, ja ähvardab B politseile üles anda, kui B temaga vahekorda ei astu. B ongi nõus, et vältida politseile ülesandmist. KarS § 141 koosseis on täidetud.
- 6) A teab, et B on teinud midagi taunitavat, mille ilmsikstulek rikuks väga tõenäoliselt B töö- ja kodused suhted ning teeks B-le suurt mainekahju. A kasutab seda teadmist, et survestada B-d temaga vahekorda astuma. B astubki vahekorda, et vältida häbistavate andmete ilmsiks tulekut. KarS § 141 koosseis on täidetud.

Eristamaks selgemalt olukordi, mis ei ületa kriminaalkorras karistatavuse lävendit, on selgitatud ka sugulise iseloomuga teo mõistet. Riigikohus on rõhutanud, et mitte iga ühemõtteliselt seksuaalse tähendusega käitumine ei ole kvalifitseeritav sugulise iseloomuga teona, vaid üksnes selline tegu, mis riivab inimese seksuaalse enesemääramise õigust oluliselt, arvestades teo laadi, intensiivsust, kestust ja muid konkreetseid asjaolusid.⁶ See tähendab, et koosseisutunnus „sugulise iseloomuga tegu“ ei hõlma näiteks juhuslikke või vähese intensiivsusega puudutusi. Selliselt on sugulise iseloomuga tegu tõlgendatud ka juba välja kujunenud kohtupraktikas. Lõikes 2 esitatud selgitus toob selle põhimõtte selgesõnaliselt seadusesse.

⁵ <https://www.riigikogu.ee/download/c705dfd8-1f58-4058-897f-8abed1432523>

⁶ RKKK 1-16-5792, p-d 14, 15.

Sama eristuspõhimõtte kajastub ka näiteks KarS § 153¹ lg-s 1 (seksuaalne ahistamine), mille eesmärk on hõlmata just neid tahtevastaseid seksuaalse tähendusega tegevusi, mis küll riivavad kannatanu seksuaalse enesemääramise õigust, kuid ei ületa olulise riive lävendit. Nii nagu KarS § 141¹, hõlmab ka KarS § 153¹ näiteks kannatanu tahte vastast puudutamist ja käperdamist, millel on seksuaalne tähendus, kuid mis on võrreldes KarS § 141¹ alla kuuluvate õigusvastaste tegudega olemuslikult vähem intensiivsed.⁷

Eelnõu väljatöötamiskavatsusele (VTK) eelnenud kaasamiskohtumistel osalenud ekspertide hinnangul suunab nn nõusolekuseadus inimesi omavahel suhtlema ja kujundab mõttemustrit, mille järgi tuleb ka paarisuhtes partneri nõusolekut küsida ja sellega arvestada. Leiti, et jah-mudeli puhul rakendub inimese põhiõiguste kaitse paremini olukorras, kus üks osapool ei ole toimuvaga nõus, kuid ei suuda seda väljendada. Nüüd peab teine partner seadusest tulenevalt olema veendunud vaba ja väljendatud nõusoleku olemasolus enne suguühitsette astumist või muu sugulise iseloomuga teo toimepanemist. See võiks ekspertide hinnangul ennetada seksuaalrännakuid ning muuta hoiakut, nagu oleks kellelgi õigus seksi eeldada. Eelnõuga seotud aruteludel osalenud eksperdid on rõhutanud, et vaidlused selle üle, kuidas vaidlusaluses olukorras nõusolekut väljendati ja kuidas sellest aru saadi, on olemas nii praegu kui ka tulevikus.

Eelnõu ei muuda selliseid kriminaalmenetluse põhimõtteid nagu süütuse presumpatsioon ja enese mittesüüstamise privileeg ega tõendamiskoormuse jaotust. Praegusega sarnaselt on ka tulevikus eelnõukohase seaduse rakendumise järel vaja tõendeid hinnata sündmuse toimumise kontekstis, võttes arvesse erinevaid asjaolusid. Prokuratuur peab ka edaspidi tõendama kõik karistusseadustiku § 141 lõike 1 koosseisutunnused, sealhulgas selle, et seksuaalvahekord toimus ilma teise isiku vabatahtliku ja väljendatud nõusolekuta. Tõendeid hindab ja süü üle otsustab kohus. Kriminaalmenetluse aluspõhimõtted jäävad kehtima, tõendamiskohustus ega tõendamisstandard ei muutu.

2.2. Täiendusettepaneku koostamisele eelnenud tegevus

Esimese lugemise läbinud eelnõu kohta laekunud tagasiside tulemusena kutsus Justiits- ja Digiministeerium kokku kõnesolevat ettepanekut välja töötama praktikutest partnerid, et määratluspõhimõttega seotud küsimusele juriidilisi lahendusi otsida. Selle koostöö tulemusena valmis kõnesolev täiendusettepanek.

3. Täiendusettepaneku sisu

Eelnõu täiendamise ettepanekuga määratletakse vaba ja väljendatud nõusoleku mõiste ning sugulise iseloomuga teo mõiste. Selleks tehakse ettepanek täiendada karistusseadustikku §-ga 141² järgmises sõnastuses:

„§ 141². Vaba ja väljendatud nõusolek ning sugulise iseloomuga tegu

(1) Nõusolek on käesoleva seadustiku §-de 141 ja 141¹ tähenduses vaba ja väljendatud, kui nõusoleku andja tahteväljendus teise inimesega sugulise iseloomuga teos osalemiseks vastab kõikidele järgmistele tingimustele:

- 1) nõusolek on antud teadlikult ja vabatahtlikult ilma sunnita või muul viisil nõusoleku andja tahtekujundust oluliselt piirava mõjutamiseta;
- 2) nõusolekut on teisele inimesele väljendatud sõnaliselt või muul selgelt arusaadaval viisil;
- 3) nõusolek on antud enne suguühet või muud sugulise iseloomuga tegu;
- 4) nõusolek on olemas kogu suguühete või muu sugulise iseloomuga teo ajal.

(2) Sugulise iseloomuga tegu on käesoleva seadustiku § 141 tähenduses suguühete ning § 141¹ tähenduses muu kehaline tegevus, millel on objektiivselt

---

⁷ RKKK 1-17-6580, p 16.

seksuaalne tähendus ja mille korral kahjustatakse oluliselt teise inimese seksuaalse enesemääramise õigust.“

Eelnõu täiendamise ettepaneku sõnastamisel on lähtutud nõusolekupõhisuse jah-mudelist. Jah-mudeli puhul väljendab seksuaalse tegevuse osaline oma nõusolekut seksiks ehk annab n-ö aktiivse nõusoleku. Nõusolek tähendab tahte ja vabatahtlikkuse väljendamist. Nõusolek peab olema vabatahtlik ehk antud vaba tahte tulemusena. Inimese vabaks ja väljendatud nõusolekuks loetakse olukorda, kus isik on sõnaliselt või muul viisil väljendanud, et ta osaleb suguühites vabatahtlikult. Kuni nõusoleku väljendamiseni see puudub ja seni ei saa seda eeldada. Vaikimine ei tähenda nõusolekut. Nõusolek peab olema antud enne suguühet või muu sugulise iseloomuga tegu.

Nõusolekupõhisuse eesmärk ei ole seada piire täisealiste seksuaalsele tegevusele, kui pooled ei riku üksteise seksuaalse enesemääramise õigust. Vabatahtlikkus võib olla ilmne näiteks poolte varasema suhte ja suhtluse põhjal, samas ei tähenda poolte varasem suguühe automaatselt hilisema suguühitega või muu sugulise iseloomuga teoga nõustumist. Seksuaaltegevuses osalemist ei saa pidada vabatahtlikuks, kui teise poole vabatahtlikkust ei ole võimalik märgata. Kuni üks osapool ei ole nõusolekut väljendanud, on teise osapoole asi välja selgitada, kas nõusolek on või mitte. Näiteks kui teine seksuaaltegevuses osaleja on täiesti passiivne, tuleb veenduda, et passiivsuse põhjuseks ei ole hirm, tardumine, teadvusetus vms. Kui isiku tahe on ebaselge, ei tohi tegevust jätkata.

Kui isik on nõusolekut väljendanud, aga see ei olnud vaba, siis ei saa lugeda isiku nõusolekut legitiimseks. Inimese vaba ja väljendatud nõusolekuga ei saa tegemist olla olukorras, kus isik on nõusolekut väljendanud, aga see ei olnud vaba näiteks sunni, teadvushäire, haiguse, puude, hirmu, tardumise (ehk toonilise liikumatuse), mürgistuse, toimepanija võimupositsiooni kuritarvitamise või muu võrreldava põhjuse tõttu. Mõte ei ole välistada nende elementide puhul automaatselt nõusolekuvabadust, vaid tegu on näidisloeteluga faktoritest, mis võivad kõige sagedamini olla põhjuseks, miks väljendatud nõusolek ei ole vaba. Näiteks ei taha eelnõu autorid kindlasti väita, et igasugune puue välistab vaba ja väljendatud nõusoleku andmise. Nõusolekupõhisuse eesmärk ei ole seada piire täisealiste seksuaalsele tegevusele, kui pooled ei riku üksteise seksuaalse enesemääramise õigust. Seda, et inimese tahe ei olnud vaba, peab prokuratuur igal üksikul juhul tõendama ja kohus tuvastama.

Nõusolekut saab väljendada sõnaliselt või muul viisil, näiteks kehakeeles. „Sõnaliselt“ tähendab väljendusviisi, kus kasutatakse sõnu: suuline, kirjalik, viipekeelne. „Muul viisil“ tähendab sellist viisi, mis ei ole sõnaline, aga on piisavalt kommunikatiivne, näiteks kehakeel, žestid jms. „Muu viis“ võib tulevikus tähendada ka mingite uute tehnoloogiate abil väljendumist, mida ei saa kategoriseerida sõnaliseks. Samuti katab see sõnastus küll harva esinevaid, kuid see-eest võimalikke olukordi, kus osapooled kasutavad suhtluseks füüsilisi märke, nagu aknale riputatud saunalina või sokk ukselingi küljes. „Vaba ja väljendatud nõusoleku“ mõiste on sisustatav tavakeele, inimkäitumise üldiste kommunikatsioonireeglite ning kohtupraktika kaudu, sarnaselt teistele karistusseadustikus juba kasutatavatele hinnangulistele mõistetele nagu „piinamine“, „hingelise erutuse seisund“ või „abitus seisundis isik“.

Nõusolek peab olema enne tegu. Inimene peab teadma, mis hakkab juhtuma, enne kui see juhtub. See ei tähenda tegevuse minuti- või liigutuspõhist ajastamist, vaid seda, et seksuaalne tegu ei tohi tulla inimesele üllatusena. Kui tegevuse laad muutub või partner plaanib midagi, millega teo olemus muutub, tuleb veenduda, et teine inimene on ka sellega nõus – sõnaliselt või muul selgelt mõistetaval viisil. See põhimõte tuleneb otseselt Riigikohtu praktikast („nt ei

tähenda nõusolek suguühteks iseenesest nõustumist sadistliku vahekorraga, nagu ei tähenda ka nõusolek vaginaalseks suguühteks nõustumist oraalse või anaalse vahekorraga“, 1-23-2872 p 31⁸).

Oluline on rõhutada, et õigus seksuaalsele enesemääramisele jätkub ka seksuaaltegevuse ajal. Kuna nõusolek peab olema vaba, siis saab seksuaaltegevuse osapool oma nõusoleku igal ajal tagasi võtta ning sellisel juhul tuleb pooleliolev seksuaaltegevus lõpetada. Õigus seksuaalsele enesemääramisele hõlmab ka õigust seksuaaltegevus igal ajal lõpetada, isegi kui see on alanud mõlema poole nõusolekul. Kui üks osapooltest soovib seksuaaltegevuse käigus oma nõusoleku tagasi võtta (olukorras, kus esialgu kokkulepituga võrreldes ei ole seksuaaltegevuses midagi muutunud), peab ta oma soovi arusaadaval moel väljendama, et teisel osapoolel oleks võimalik tema tahtega arvestada. Samuti on oluline märkida, et nt vaginaalseks suguühteks antud nõusolek ei tähenda, et isik on nõus ka anaalse vahekorraga või vastupidi. Kui ühel seksuaaltegevuse osapoolel tekib spontaanselt mõte lülitada ümber teistlaadi seksile, tuleb teise osapoolle nõusolekus uuesti veenduda. Nõusolekut saab tagasi võtta siiski vaid edasiulatuvalt.

Eelnõu ja selle täiendamise ettepanek ei muuda tõendamisstandardit ega tõendite lubatavust. Kohtu tõendite hindamise põhimõtted jäävad täielikult samaks. Kohus hindab kõiki tõendeid KrMS § 61 kohaselt kogumis ning ühelgi tõendil ei ole kindlaksmääratud jõudu. Siseveendumuse kujundamiseks saab kohus hinnata näiteks ütluste järjekindlust, detailirohkust ja kooskõla muude tõenditega. Kuigi Eesti kohtupraktika järgi võib ka üks tõend – näiteks kannatanu ütlus – olla süüdimõistmiseks piisav, kui see on veenev ja usaldusväärne, ei tähenda see, et kohus saaks edaspidi loobuda tõendite kriitilisest hindamisest. Vastupidi: olukorras, kus tõendeid on vähe, suureneb kohtu kohustus hinnata ütluste kvaliteeti, järjekindlust, detailirohkust ja kooskõla sündmuse loogikaga ning kahtluse korral tuleb isik õigeks mõista.

Samuti ei muutu süüdistatava õigus vaikida ega kao enese mittesüüstamise privileeg. Oluline on rõhutada, et tervikliku hinnangu olukorrale saab anda olemasolevate, mitte puuduvate tõendite kaudu. Seega ei pöördu tõendamiskoormus ümber süüdistatavale. See, et süüdistatav võib praktikas soovida ütlusi anda, ei tähenda tõendamiskoormuse ümberpööramist – sama olukord tekib varguse, perevägivalla, kelmuse või liiklusõnnetuse juhtumites, kus on kaks vastukäivat positsiooni ja süüdistatav peab strateegiliselt otsustama, kas oma versioon esitada. Selline valik on kriminaalmenetluse loomulik osa ega kujuta endast põhiseadusvastast survet: süüdistatav võib alati vaikida, kohus ei tohi seda tema kahjuks tõlgendada ning prokuratuur peab süü tõendama.

Nõusolek on kommunikatiivne nähtus, mida saab väljendada sõnade, kehakeele, konteksti ja käitumise kaudu. Vaba ja väljendatud nõusoleku olemasolu või puudumine selgub konkreetsele olukorrale antava tervikhinnangu kaudu: ütluste, käitumise, konteksti, sündmuse loogika ja muude tõendite põhjal. Tõendamise objektiks on jätkuvalt olemasolevad, mitte puuduvad asjaolud, mida saab tuvastada samade tõendamisvahenditega, nagu praegu tuvastatakse sündi, vastupanu murdmist või kannatanu abitusseisundit. Tõendiks saavad olla kõik kriminaalmenetluse seadustiku §-s 63 nimetatud tõendiliigid, mida kohus kasutab juba praegu, kui ta hindab, kas seksuaalvahekord toimus vägivalla, ähvarduse või abitusseisundi ärakasutamise teel. Näiteks on need:

- kannatanu ütlused selle kohta, et ta ei väljendanud nõusolekut, ei algatanud seksuaalset tegevust ega vastanud sellele;
- sõnumivahetus enne või pärast sündmust, mis võib näidata, et kannatanu ei olnud

---

⁸ <https://www.riigiteataja.ee/kohtulahendid/fail.html?id=384878342>

huvitatud seksuaalsest kontaktist;

- tunnistajate ütlused kannatanu seisundi, käitumise või sündmusejärgse reaktsiooni kohta;
- ekspertiisid, mis võivad kinnitada tardumisseisundit, joovet või muud olukorda, kus nõusolekut ei saanud anda;
- tõendid selle kohta, kui seksuaalvahekord toimus näiteks olukorras, kus kannatanu magas, oli teadvuseta või tugevas joobes.

4. Täiendusettepaneku mõju

Täiendusettepanek ei muuda kriminaalmenetluse aluspõhimõtteid, tõendamiskohustust ega tõendamisstandardit. Täiendusettepanek toetab Riigikogu menetluses oleva karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu õigusselgust ning annab kohtutele otsuse langetamiseks lisapidepunktide, et põhiseadusega kooskõlas olles karistusõigust seksuaalkuritegude puhul rakendada. Täiendusettepanekuga eelnõu täiendamine toetab nõusoleku ühtviisi tõlgendamist. Vaba ja väljendatud nõusoleku määratlus annab ka ühiskonnale selge suunise veenduda partneri nõusolekus enne seksuaaltegevust. Jah-mudelil lähtuva nõusoleku määratluse rakendamine on kannatanut vähem traumeeriv, kannatanut rohkem austav ja arvestab seksuaalvägivalla kaasaegset käsitlust. Sugulise iseloomuga teo määratlus ei kitsenda ega laienda selle mõiste kohtupraktikas väljakujunenud tõlgendust, vaid üksnes toob selle selgesõnaliselt seadusesse.

Eesti ühiskond on nõusolekust lähtuvaks seaduseks valmis: 9 inimest 10st leiab, et seksuaaltegevustes peaksid mõlemad osapooled veenduma, et partner on selle tegevusega nõus (65% vastanute arvates peab nõusolekus veenduma ja selleks partneri käest nõusolekut küsima; 26% vastanutest leiab, et nõusolekus peab veenduma, kuid selle tajub üldjuhul ära, nõusolekut küsida pole vaja; vaid 3% vastanute arvates ei pea nõusolekus veenduma ning seni kuni partner pole öelnud, et ta ei ole nõus, saab nõusolekut eeldada; 6% vastanutest ei oska oma arvamust öelda). 99% Eesti inimestest peab vägistamist raskeks vägivallaks. Kaasaegse õigussüsteemi muutused käivad käsikäes sellega, kuidas muutuvad ühiskondlikud hoiakud seksuaalse väärkäitumise suhtes. Tänapäeva Eesti ühiskondlikes hoiakutes peegeldub nõusolekupõhine väärtusruum. Nõusolekust lähtuvale karistusõigusele avaldasid oma tugevat toetust paljud osalised, kes osalesid õiguskomisjoni ja sotsiaalkomisjoni korraldatud seaduseelnõu arutamise avalikul istungil 10. märtsil 2026.

5. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Vt eelnõu 727 SE algset seletuskirja⁹.

6. Rakendusaktid

Seaduse jõustumisega ei kaasne vajadust muuta ega kehtestada rakendusakte.

7. Seaduse jõustumine

Eelnõukohane seadus oli plaanitud jõustuma 2026. aasta 1. juulil. Muudatuste vastuvõtmise ja jõustumise vahele on oluline jätta piisav aeg, kuna muudatuste eduka rakendumise huvides tuleb korraldada koolitusi politseinikele, prokuröridele, kohtunikele, ohvriabitöötajatele ja mitmetele teistele huvirühmadele. Samuti on oluline teavitada avalikkust. Seetõttu tuleks kõnesoleva täiendusettepaneku lisamise järel ja Riigikogu menetlusperioodi arvestades kaaluda seaduse hilisemat jõustamist – nt 1. detsembril 2026 või 1. jaanuaril 2027.

---

⁹ Karistusseadustiku muutmise seadus (nõusolekupõhine seksuaalvägivalla käsitlus) 727 SE
[Eelnõu - Riigikogu](#)

8. Täiendusettepaneku koostööstamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Täiendusettepanekut toetavad selle väljatöötamise juures olnud osalised ning ka Riigikogu 10.03.2026. aastal toimunud õigus- ja sotsiaalkomisjoni ühise avaliku istungi järel täiendusettepanekuga tutvunud kolmanda sektori esindajad.